



جهاد سازندگی در جنگ تحمیلی

دکتر حسین اردستانی

و محوری داشتند: ملت در انقلاب و دگرگونی قدرت سیاسی؛ ملت در برقراری امنیت؛ ملت در دفاع و جهاد؛ ملت در سازندگی و ایجاد عدالت اجتماعی و ملت در صدور انقلاب.

ستون مرکزی خیمه انقلاب در نظام سیاسی جدید در اندیشه امام خمینی، مردم بودند؛ چه در انقلاب و سرنگونی رژیم پهلوی و نیز در دفاع و مقابله با تجاوز و چه پس از آن در سازندگی کشور و حفظ نظام و دستاوردهای آن. نقش جهاد در رویکرد عدالت‌گرایانه نظام و رسیدگی به فقرا و پابرهنگان هم‌وزن سپاه پاسداران در عرصه دفاع بود. اما جهاد فقط به این نقش اکتفا نکرد و برای دفاع از کشور نیز وارد عرصه جنگ شد و در مدتی کوتاه با انجام دادن اقدامات مؤثر و تعیین‌کننده فرماندهان جنگ را وامدار و نیازمند خود کرد و یکی از ارکان ساختار دفاعی کشور شد و در پیشبرد جنگ نقش مهمی ایفا کرد.

ساختار سیاسی و اقتصادی پهلوی دوم به‌لحاظ تشکیلات و دوایر دولتی براساس توسعه نظام شهری پایه‌ریزی شده بود و در الگوی توسعه

جمهوری اسلامی ایران پس از انقلاب، بازسازی ایران را با رویکرد عدالت‌گرایی و محرومیت‌زدایی از کشور در اولویت قرار داد. در دهه اول انقلاب، با وجود وقوع بحران‌های امنیتی و تحمیل جنگ به ایران و طولانی‌شدن آن، محرومان و مردم دورافتاده کشور در کانون برنامه دولت و رهبری انقلاب قرار داشتند. فکر و راهبرد عدالت‌محور، نیازمند ساختارهای مناسب بود؛ از این‌رو در صورت‌بندی نظام سیاسی جدید، جهاد سازندگی تحقق یکی از مهم‌ترین هدف‌های انقلاب یعنی اهتمام به روستائیان و محرومان و عمران و آبادی نقاط دور دست کشور را به عهده گرفت. بازسازی روستاها، احیای کشاورزی و بهبود زندگی روستائیان سبب تشکیل جهاد گردید. امام خمینی در فرمان تأسیس جهاد به تاریخ ۱۳۵۸/۳/۲۷، خواستار رسیدگی و رفع محرومیت روستائیان و در اولویت قرار دادن روستاها شدند. رهبر انقلاب در پیام خود نوشتند: «برای سازندگی کشور باید به ملت متوسل بشویم.» ملت و مردم در اندیشه سیاسی امام جایگاه رفیع

واحدهای زرهی و سنگین شد. جهاد در جبهه‌ها، بیش از ۴۰ گردان مهندسی رزمی و ۴ قرارگاه عملیاتی و پشتیبانی را وارد جبهه‌ها کرد و ایستگاه‌های صلواتی بسیاری را به منظور خدمات‌رسانی به رزمندگان برپا ساخت. جهاد خیلی سریع به یکی از ارکان سازمان جنگ تبدیل شد و از همان سال اول جنگ، به‌طور پراکنده به کمک رزمندگان در محورهای مختلف در جبهه‌های جنوب و غرب شتافت. نقش محوری جهاد در دفاع مقدس از عملیات طریق‌القدس به بعد قابل‌مطالعه است. احداث جاده ۱۴ کیلومتری در رمل‌ها برای یگان‌های سپاه و ارتش و فراهم‌ساختن امکان دورزدن ارتش عراق و واردآوردن شکست سنگین به ارتش این کشور، اولین دستاورد بزرگ جهاد در جنگ بود. در عملیات فتح‌المبین، جهاد فعال‌تر وارد عرصه شد و در محورهای عین‌خوش و رقابیه خوش درخشید. جهادگران در سخت‌ترین شرایط زیر آتش سنگین و نزدیک توپخانه ارتش عراق با احداث خاکریز امکان حضور لشکر ۱۴ امام حسین^(ع) را در منطقه عین‌خوش فراهم ساختند و مانع از عقب‌نشینی رزمندگان و ازدست‌رفتن مواضع تصرف‌شده گشتند. جهاد سازندگی در عملیات‌های بیت‌المقدس، رمضان، مسلم بن عقیل، محرم، والفجر مقدماتی، والفجر ۱، خیبر و بدر، قادر، والفجر ۸، کربلای ۴ و ۵ و در عملیات‌های سال ۱۳۶۶ در شمال‌غرب و نیز در ده عملیات محدود نقش بسیار مهمی ایفا کرد. جهادگران در عملیات خیبر به کمک وزارت سپاه دست به ابتکار تازه‌ای زدند و با ساخت پل خیبری به طول ۱۴ کیلومتر، طولانی‌ترین پل شناور که تا آن زمان سابقه نداشت، شط علی را به جزیره شمالی مجنون وصل کردند و امکان پشتیبانی رزمندگان را در خط شرق دجله و نیز در

اقتصادی رژیم شاه، تشکیلات و سازمان کارآمد برای رفع نیاز روستائیان، به‌ویژه تولیدکنندگان فراورده‌های زراعی و دامی پیش‌بینی نشده بود. به‌علاوه روستائیان، تحت سلطه و ستم خان‌ها، کدخدا، آژان‌ها و سایر مأموران دولتی قرار داشتند و از نظر جانی و مالی آسیب‌پذیر بوده و امنیت آنان تهدید می‌شد. مهم‌تر از همه، با اجرای اصلاحات ارضی ستمی مضاعف بر روستائیان وارد شد و آنان را از آب و زمین محروم کرد و به‌رغم شعارهای رژیم، اصلاحات سبب کاهش تولید، ضربه به خودکفایی تولید کشاورزی در برخی بخش‌ها از جمله گندم و نیز مهاجرت روستائیان به شهرها شد. جاذبه شهرنشینی و رونق شهرها هنوز ادامه دارد و روستائیان کمابیش در مضیقه هستند و مشکلات بسیاری دارند. جهاد سازندگی در دهه اول انقلاب و تا سال ۱۳۷۳ و قبل از ادغام در وزارت کشاورزی، مرهم زخم‌های اجتماعی و تولیدی روستائیان بود و در روند رو به رشد فعالیت‌های این نهاد، وضعیت زندگی روستایی به تدریج بهبود یافت. با آغاز جنگ توسط رژیم بعث عراق علیه ایران، کار ویژه جدید به مسئولیت‌های جهاد اضافه شد و جهادی‌ها، روستائیان را به جبهه‌ها وصل کردند و کوشیدند تا تولیدات و کمک‌های اهدایی مردم روستاها را در خدمت دفاع قرار دهند. با گذشت چند ماه از جنگ، جهاد سازندگی با تشکیل واحد پشتیبانی جنگ وارد جبهه‌ها شد و در سال‌های دوم و سوم جنگ، با تشکیل قرارگاه، گردان و گروه‌های جهادی و متصل‌شدن به قرارگاه‌ها و تیپ و لشکرهای نظامی، وظیفه خطیری را در حمایت از رزمندگان به عهده گرفت و بازوی سازندگی فرماندهان در اتخاذ تصمیم‌های دشوار، حفظ هدف در صحنه و حمایت از رزمندگان و

جانی رزمندگان را برقرار می‌کردند و در این راه، ده‌ها نفر از آنان شهید می‌شدند تا امکان استقرار رزمندگان در خط میسر شود. جهادگران جهاد سازندگی در طول هشت سال جنگ تحمیلی، ۲۵ کیلومتر خاکریز، ۴۸۰۷ دهنه پل، ۳۵ اسکله، ۳۰ سد، ۲۹ سنگر و ۱۱۸۴۶ کیلومتر راه ساختند و ۲۱۶ کیلومتر کانال حفر کردند. به این آمار کارهای عظیم آنها در پل خیبر، پل بعثت، جاده وحدت و... را نیز باید افزود. اقدامات انجام‌شده به‌دست جهادگران در جبهه‌ها چندین برابر موارد ذکر شده می‌باشد و آمار کامل آن در اختیار نگارنده نیست و جست‌وجو برای به‌دست‌آوردن آن نیز ثمربخش نبود. جهادگران حین انجام فعالیت‌های خود، صدها شهید، مجروح و اسیر... دادند و همان‌طور که امام^(ع) درباره سپاه فرمودند: "اگر سپاه نبود کشور نبود"، به نیروهای جهادی نیز لقب سنگرسازان بی‌سنگر" را دادند.

جهاد سازندگی با ۱۱،۰۰۰ شهید، ۲۲،۰۰۰ جانباز و ۸۰۰ آزاده نقش مؤثری در طول هشت سال جنگ تحمیلی ایفا کرد.

پس از جنگ، مأموریت بازسازی مناطق جنگ‌زده به جهاد واگذار شد. آنان با ورود به بخش‌ها و روستای مرزی کشور فعالیت دیگری را آغاز کردند. در قصرشیرین امکان ورود مردم به شهر و ازسرگرفتن زندگی را برای آنان فراهم ساختند. در آبادان لایروبی رودخانه به جهاد واگذار شد و در سال‌های ۱۳۶۷ تا ۱۳۷۹، جهادگران اقدامات بسیار گسترده‌ای در کشور انجام دادند. پس از آن، با لایحه دولت در مجلس ششم، این ارگان با وزارت کشاورزی ادغام شد و وزارت جهاد کشاورزی به تصویب رسید.

جهاد سازندگی باوجود انجام فعالیت‌های بسیار مهم و تعیین‌کننده در جنگ تحمیلی همواره مظلوم واقع شده و آنچنان که باید از

خط جزیره جنوبی میسر ساختند. کار بزرگ دیگر جهاد در عملیات خیبر احداث جاده سیدالشهدا بود جهادگران در عملیات والفجر ۸ نیز با احداث خاکریز در محورهای مختلف صحنه درگیری، به‌خصوص روی جاده استراتژیک فاو - بصره و در اتصال خط دفاعی کارخانه نمک به جاده البحرار، رودخانه اروند و نیز امکان حفظ فاو، کمک شایان توجهی به سپاه کرده و در ۷۵ روز جنگ، که بخش زیادی از آن جنگ مهندسی بود، نقش ارزنده‌ای ایفا کردند. کار خارق‌العاده دیگر جهاد که با کمک وزارت سپاه و سایر وزارتخانه‌های دولت انجام شد، احداث پل بعثت روی رودخانه اروند بود که تا قرن‌ها به‌عنوان عملکرد ارزنده جهاد سازندگی ماندگار خواهد ماند. فعالیت‌های جهاد به این موارد محدود نمی‌شود؛ هر کجا رزمندگان سپاه و ارتش وارد جنگ و عملیات علیه دشمن بعثی شدند، جهاد از قبل از عملیات، حین عملیات و پس از تصرف هدف‌ها، در حفظ اهداف، پایه‌پای نیروهای نظامی حضور داشت و امکان اجرای نبرد و ادامه آن را برای آنان فراهم می‌کرد. ساخت سنگرهای فردی و اجتماعی، احداث جاده‌های ارتباطی، ساخت پد هلیکوپتر و پدهای استقرار توپ و تانک، احداث زیرساخت سایت هاگ، ساخت سنگرهای فرماندهی، احداث سنگرهای اجتماعی، ساخت سدها، اورژانس‌ها، بیمارستان‌های صحرائی، اسکله‌ها، حفر کانال و مهم‌تر از همه احداث خاکریز که جان‌پناه رزمندگان بود و با پناه‌گرفتن در پشت آن امکان حفظ خط را می‌یافتند، از جمله فعالیت‌های جهاد سازندگی در دوران دفاع مقدس است. در احداث خاکریز، رانندگان بلدوزر، لودر و... جلوتر از همه و مقابل تیر مستقیم و آتش سنگین دشمن، با ساخت دیواری دفاعی به ارتفاع ۳ متر، امنیت روانی و

جهاد سازندگی در جنگ تحمیلی

آن حمایت نشده است. اگر امنیت هم اهمیت اساسی برای کشور و نظام نداشت، سپاه نیز به تدریج از دست می‌رفت و در ارتش ادغام می‌شد؛ کما اینکه در دوران جنگ بحث ادغام آن مطرح بود. چنانچه نظام سپاه را از دست می‌داد. امروز با بحران‌ها و مسائل پیچیده و غیر قابل درک مواجه می‌شود. ازدست‌دادن جهاد، باعث شد تا کشور الگوی بی‌بدیل سازندگی را در اختیار نداشته باشد و امروز، توان سازندگی در روستاها و شهرهای دوردست به میزان بسیار زیادی از دست رفته است. جهاد سازندگی بازوی فقرزدایی و سازندگی نظام بود. به نظر نگارنده، مجلس آینده و دولت کنونی باید با اذعان به خطای راهبردی ادغام جهاد، بار دیگر آن را احیا کرده و این ارگان را پشتوانه قدرت کشور در آبادانی مناطق دوردست و انجام پروژه‌های بزرگ و سخت با هزینه کم قرار دهند.